

Igor Zgoliński*

<http://orcid.org/0000-0002-5097-6170>

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego 7 sędziów z dnia 24 sierpnia 2016 r., I KZP 2/16¹

DOI: 10.5604/01.3001.0013.7211

W postępowaniu toczącym się na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, Dz.U. z 2013 r., poz. 1388 ze zm., sąd okręgowy wszystkie orzeczenia wydaje w składzie trzech sędziów

Do rozstrzygnięcia przedmiotowego zagadnienia doszło na skutek wniosku Prokuratora Generalnego z dnia 29 stycznia 2016 r. o podjęcie przez Sąd Najwyższy, w składzie siedmiu sędziów, uchwały mającej na celu rozstrzygnięcie następującego zagadnienia prawnego: „Czy treść art. 17 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2013 r., poz. 1388), nakazującego orzekanie przez sąd okręgowy w składzie 3 sędziów, znajduje zastosowanie w stosunku do wszystkich orzeczeń zapadających w postępowaniu przed tym sądem, prowadzonym na podstawie wymienionej ustawy, czy też wymóg ten dotyczy tylko tych orzeczeń, które w sposób merytoryczny – co do istoty, rozstrzygają w przedmiocie zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych?” Wniosek Prokuratora Generalnego podyktowany był rozbieżnością w wykładni prawa dokonywaną przez sądy apelacyjne. Przedmiotowa niespójność związana była z kwestią, czy użyte na gruncie art. 17 ustawy lustracyjnej sformułowanie „w sprawach zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych orzeka, w składzie 3 sędziów, sąd okręgowy” odnosi się:

- do wszelkich orzeczeń wydawanych przez sąd okręgowy w postępowaniu toczącym się na podstawie ustawy lustracyjnej, a zatem także do postanowień o wszczęciu lub odmowie wszczęcia tego postępowania albo o jego umorzeniu (vide: postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia

* Dr hab. Igor Zgoliński, prof. KPSW – Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy.

¹ OSNKW 2016/10/64.

15 stycznia 2014 r., II AKz 763/13, KZS 2014, z. 4, poz. 103; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 lutego 2011 r., II AKz 20/11, KZS 2011, z. 10, poz. 43, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 23 lutego 2011 r., II AKz 2/11, KZS 2011, z. 6, poz. 53);

- wyłącznie do orzeczeń sądu okręgowego, który w merytoryczny sposób rozstrzyga w przedmiocie zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych, a pozostałe orzeczenia, zgodnie z odpowiednio stosowanymi w postępowaniu lustracyjnym, na podstawie odesłania zawartego w art. 19 ustawy lustracyjnej, przepisami Kodeksu postępowania karnego, wydaje sąd okręgowy w składzie jednoosobowym (vide: uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r., I KZP 31/10, OSNKW 2011, z. 3, poz. 23; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 kwietnia 2011 r. II AKz 667/10, LEX nr 846511; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 marca 2013 r., II AKz 73/13, LEX nr 1294887; orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 18 stycznia 2011 r., II AKA 216/10, OSA 2011, z. 11, s. 60–66).

Stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w głosowanej uchwale, należy podzielić, aczkolwiek na marginesie judykatu warto odnieść się do kilku kwestii, które – pominięte w treści orzeczenia – mogą prowadzić do chybionych wniosków w procesie wykładni. Pojawia się bowiem pytanie, czy w ramach prowadzonego w oparciu o prawomocne orzeczenie lustracyjne postępowania wykonawczego sąd okręgowy – w świetle stanowiska wyrażonego w głosowanym orzeczeniu – winien nadal orzekać w składzie trzech sędziów, czy też dopuszczalne staje się tu orzekanie w składzie jednoosobowym. Trzeba zaakcentować, że formalnie to zagadnienie wykracza poza treść pytania Prokuratora Generalnego, skierowanego we wniosku do Sądu Najwyższego. Nie bez przyczyny zatem wspomniana kwestia pozostała poza optyką składu orzekającego. Sąd Najwyższy odpowiedział natomiast w sposób ścisły na zadane pytanie i wskazał jaki charakter ma postępowanie lustracyjne. Swe analizy osadził jednak li tylko na etapie postępowania rozpoznawczego. Zupełnie nie zajmował się w swych rozważaniach postępowaniem wykonawczym. Treść uchwały nie odnosi się więc tym samym w sposób holistyczny do tego, jaki jest zakres postępowania lustracyjnego. Wydaje się zaś niezbędne ustalenie tego, jakie są konkretne granice postępowania lustracyjnego oraz jakie normy regulują etap postępowania wykonawczego w tego rodzaju sprawach, gdyż mamy tu do czynienia z luką prawną. Ustawa lustracyjna nie zawiera wszakże odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, a w swej treści nie normuje kompleksowo wszystkich mogących się pojawić zagadnień wykonawczych. Postawione wyżej pytanie jest więc w sposób immamentny związane z postępowaniem lustracyjnym oraz stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w głosowanej uchwale.

Punktem wyjścia do dalszych rozważań winien pozostać art. 19 ustawy lustracyjnej, który stanowi, że w zakresie nieuregulowanym ustawą do postępowania lustracyjnego, w tym odwoławczego oraz kasacyjnego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Analiza tego przepisu wiedzie do wnio-

sku, że odsyła on do stosowania *mutatis mutandis* norm k.p.k. Wskazuje jednak również, niejako przy okazji, granice postępowania lustracyjnego. Zalicza do niego nie tylko postępowanie przed sądem *meriti*, ale także postępowanie odwoławcze oraz postępowanie kasacyjne. Warto zaakcentować, że postępowanie kasacyjne związane jest z możliwością wniesienia nadzwyczajnego środka odwoławczego, jakim jest kasacja i następuje już po uprawomocnieniu orzeczenia. Nie jest elementem trójinstancyjnego modelu postępowania sądowego². Na płaszczyźnie lustracyjnej uprawnienia do tego mają wyłącznie Prokurator Generalny oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. Mogą oni podjąć czynności zarówno z urzędu, jak i na wniosek osoby lustrowanej. W treści przepisu art. 21d ustawy lustracyjnej przewidziane jest nadto wznowienie postępowania lustracyjnego, które jednak zdaje się wykraczać poza *sensu stricte* postępowanie lustracyjne. Może ono nastąpić, jeżeli w związku z postępowaniem lustracyjnym dopuszczono się przestępstwa, które zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem, a przy tym zachodzi uzasadniona podstawa do przyjęcia, że przestępstwo to mogło mieć wpływ na treść orzeczenia bądź jeśli po wydaniu orzeczenia ujawnią się nowe fakty lub dowody, nieznane przedtem sądowi, które wskazują, że prawomocne orzeczenie jest niesłuszne w stopniu oczywistym³. W świetle treści ustawy lustracyjnej z pewnością nie jest jednak postępowaniem lustracyjnym ta część procesu, która zmierza do wykonania orzeczenia lustracyjnego. Postępowanie wykonawcze *notabene* jest na ogół oddzielnym postępowaniem w procesie karnym. Obowiązują tu inne reguły, które określa odrębny akt prawny, o doniosłej randze kodeksu. W tą zasadę wpisuje się także ustawa lustracyjna. Dla przypomnienia można jedynie dodać, że samo postępowanie lustracyjne to przecież proces weryfikacji zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego. Na etapie realizacji orzeczenia lustracyjnego ów proces weryfikacji jest już zakończony.

Nie od rzeczy będzie jednak zauważyć, że ustawa lustracyjna zawiera nie tylko przepisy o charakterze materialnym, lecz również procesowym i wykonawczym. Uznać w konsekwencji można, że jest to przejaw kompleksowego uregulowania. Nie mamy tu jednak do czynienia z regulacją zupełną. W tym pryzmacie ustawa lustracyjna to swoista *leges imperfectae*. Pierwszy z brzegu problem, jaki się pojawia podczas wykonywania orzeczenia lustracyjnego, to prozaiczna kwestia wykonania postanowienia o obciążeniu lustrowanego kosztami postępowania. Tego rodzaju orzeczenie jest wszakże dopuszczalne w oparciu o treść art. 17 ustawy lustracyjnej w zw. z art. 626 § 1 k.p.k. w zw. z art. 627 k.p.k. Jak już wspomniano, ustawa lustracyjna nie odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów k.k.w. Przyjąć jednak trzeba, że dla wykonania orzeczenia lustracyjnego, w zakresie nieuregulowanym w treści ustawy lustracyjnej zastosowanie znajdują przepisy k.k.w., stosowane na drodze analogii. W przeciwnym wypadku ta część orzeczenia lustracyjnego, która

² J. Giezek, P. Kardas, *O podstawach i podmiotach uprawnionych do wnoszenia kasacji w modelu polskiego procesu karnego – artykuł dyskusyjny*, LEX/el. 2016.

³ D. Bojarski, *Model postępowania lustracyjnego w polskim systemie prawnym*, [w:] P. Czarnecki (red.), *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, Legalis 2016.

nie ma bezpośredniego przełożenia w treści ustawy lustracyjnej na etap postępowania wykonawczego, nie mogłaby zostać zrealizowana. Jest to stanowisko nie do zaakceptowania, gdyż wszelkie rozstrzygnięcia sądu lustracyjnego, oparte na przepisach ustawy lustracyjnej, winny zostać zmaterializowane. Skoro zatem należy wyodrębnić postępowanie lustracyjne od postępowania wykonawczego, prowadzonego w oparciu o prawomocne orzeczenie lustracyjne, to trzeba zastanowić się, czy sąd okręgowy, który prowadzi postępowanie wykonawcze jest tu władny orzekać jednoosobowo, czy nadal winien procedować w składzie trzech sędziów. Jak się wydaje, odpowiedzi na to pytanie upatrywać głównie należy w treści art. 17 ustawy lustracyjnej. Skład trzech sędziów obowiązuje tylko w sprawach zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych.

Co więcej, jak twierdzi wiodąca teza Sądu Najwyższego wyrażona w uchwale I KZP 2/16, sąd okręgowy winien wszystkie orzeczenia wydawać w składzie trzech sędziów, jednakże wtedy tylko, gdy postępowanie toczący się na podstawie przepisów ustawy lustracyjnej. W omawianym przypadku postępowanie nie będzie natomiast prowadzone w oparciu o przepisy tejże ustawy, lecz w oparciu o przepisy k.k.w. stosowane *per analogiam*. Zważyć też trzeba, że jakkolwiek ustawa lustracyjna nakłada na sąd obowiązek orzeczenia wobec lustrowanego pewnych dolegliwości, które mają zabarwienie penalne⁴, to jednak nie są sankcjami o charakterze kryminalnym⁵. Normy wykonawcze, które zawiera ustawa lustracyjna, oscylują zaś właśnie wokół tychże najistotniejszych konsekwencji orzeczenia lustracyjnego, jak choćby pozbawienie funkcji publicznej czy też przesłanie Państwowej Komisji Wyborczej orzeczenia stwierdzającego fakt złożenia przez osobę lustrowaną niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego. Wynika to ze względów celowościowych i samej specyfiki postępowania lustracyjnego. Dla wykonania orzeczenia nie jest tu jednak konieczne procedowanie przez sąd. Słusznie zatem przepisy wykonawcze w ustawie lustracyjnej nie odnoszą się tu do składu sądu, a tylko wskazują organ postępowania wykonawczego, który władny jest dokonać określonych czynności. Organem tym jest prezes sądu. Jest to organ tożsamy z wymienionym w art. 2 pkt 3 k.k.w.

Konkludując powyższe rozważania uznać należy, że postępowanie wykonawcze, prowadzone w oparciu o orzeczenie lustracyjne, jest odrębnym postępowaniem, które nie może być uznane za *sensu stricte* postępowanie lustracyjne. Z tego względu na tym etapie nie będzie uzasadnione orzekanie przez sąd okręgowy w składzie trzech sędziów, wynikającym z przepisu art. 17 ustawy lustracyjnej. Sąd wykonujący orzeczenie lustracyjne winien orzekać jednoosobowo, w oparciu o przepis art. 20 § 1 k.k.w., stosowany w drodze analogii. Stanowisko powyższe jest też przejawem zwykłej racjonalności i oglądu na ergonomię postępowania. Nie budzi wątpliwości, że procesy lustracyjne należą często do kategorii procesów skomplikowanych,

⁴ M. Krotoszyński, *Ustawodawstwo lustracyjne wobec upływu czasu*, „Forum Prawnicze” 2015, s. 93.

⁵ K. Kozłowski, *Immunitet sędziowski wobec instytucji odpowiedzialności lustracyjnej – szkic konstytucyjnoprawny*, „Państwo i Prawo” 2016, z. 6, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/lustracja-sedziego-bez-pozbawienia-immunitetu,183051.html>

pracochłonnych, a materiał dowodowy jest trudny w ocenie⁶. Z tych właśnie względów ustawodawca przewiduje tu skład trzech sędziów. Tego samego nie sposób powiedzieć o postępowaniu wykonawczym, prowadzonym w oparciu o orzeczenie lustracyjne. Na tym etapie nie ma najmniejszego uzasadnienia angażowanie sądu w składzie poszerzonym.

Bibliografia

- „OSNKW” 2016, vol. 10/64.
- Bojarski D., *Model postępowania lustracyjnego w polskim systemie prawnym*, [w:] Czarnecki P. (red.), *Postępowanie karne a inne postępowania represyjne*, Legalis 2016.
- Giezek J., Kardas P., *O podstawach i podmiotach uprawnionych do wnoszenia kasacji w modelu polskiego procesu karnego – artykuł dyskusyjny*, LEX/el. 2016.
- Kozłowski K., *Immunitet sędziowski wobec instytucji odpowiedzialności lustracyjnej – szkic konstytucyjnoprawny*, „Państwo i Prawo” 2016, z. 6, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/lustracja-sedziego-bez-pozbawienia-immunitetu,183051.html>
- Krotoszyński M., *Ustawodawstwo lustracyjne wobec upływu czasu*, „Forum Prawnicze” 2015.
- Zygmunt B., *Zasada swobodnej oceny dowodów w postępowaniu lustracyjnym*, „Palestra” 2006, nr 9–10.

⁶ B. Zygmunt, *Zasada swobodnej oceny dowodów w postępowaniu lustracyjnym*, „Palestra” 2006, nr 9–10, s. 83.